

LÁZÁR ERVIN: EGY LAPÁT SZÉN NELLIKÉNEK

Lázár Ervin novelláinak hősei vonzó, rokonszenves emberek. Dacos-szomorú vágyuk teszi ilyenné őket, az élet emberi méltóságának, alkotó teljességének a vágya. Harmóniában, múltbéli csalódásoktól megváltva szeretnék a világot maguk körül, oly sokszor képzelik, hogy meglették már, azután, az utazás, találkozások, küzdelmek után csak keserű marad a szájuk íze. A szorongásaik igazolódnak be a vágyaik helyett, s mert konok bennük ez a vágy, hát magányosan, elnehezült léptekkel hordozzák most már tovább. Többnyire így veszünk búcsút tőlük...

E novellák művészi erejét az emberi méltóságvágy belső érlelődésének érzékeny, aprómotívumos rajzában leljük. A doktor utazása a nagyokat zöttyenő vicinálison: az emberi kapcsolatok áttetsző tisztasága utáni sóvárgás, a személyes kötődés derűjével fényli be a soha-nem-járt alföldi tájat. A szubjektum állapotrajza a vonatablakból föltűnő táj lágy, megszemélyesített üzeneteiben realizálódik — művészi hitelt, feszültséget teremtően (*A doktor vikendje*). Illés Ézsaiás darabos lázadása a szerelem megcsúfolása ellen: vállalja környezetének bántó érzéketlenségét, de Nelliké parvenü otthonában sem adja alább. Eljut legalább a kétségbevonhatatlan fölismerésig, mégha a csalódott egyedülléttel fizet is érte (*Egy lapát szén Nellikének*). Jól megfigyelhető, hogy az író nem a doktor vagy Illés személyisége felől fogalmazza a fölismerést; történeteikben csupán annyi a személyes felelősségük, részük, amennyi mindannyiunknak kijuthat a megigazultabb életért való küzdelmeink során. E két elbeszélés belső logikája arra int inkább, hogy ebben a küzdelemben aligha lehet látszateredményekkel kiegyezni: csak őszintén és következetesen járhatunk a sorsunk, emberségünk végére, s ha elszántuk magunkat erre az útra, hát a kudarcok próbáit is vállalnunk kell. Az *Ördögűző* c. novella első személyes mesélője már a maga tettei nyomán döbben rá minderre — későn. Megkésve veszi leltárba emberi tartozásait öccsével, feleségével szemben. Ezért a felismerés föltételes módja, meg a beismerés szomorúsága is.

E három novella a *szerelem* természetrajzán belül vizsgálja a személyiség felteleteit: a görcsbe rántó beidegzéseket, a természetes gesztusok erejét. A különböző magatartásformák egyben társadalmi rétegfelvetéllé mélyülnek: e novellák szereplőit a kispolgári lét konformista ígéretei, látszattartalmi vonzák-kísértik-taszítják.

A kötet más novelláiban a személyiség meghatározottságainak körültekintő árnyalása veszít erejéből — tegyük hozzá: nem a művészi igazság hiteles közvetítésének kárára. Arról van szó, hogy Lázár Ervin e novellákban (*A bűvész*, *Bokszlegenda*, *Isten választott embere*, *A kőfalon túl*) egy-egy szuggesztív szituációra, cselekvésre kerekíti a kompozíciót. Egy szinttel a hétköznapi valósága fölé emeli a történeteket — amelyek tanulságai, példázatai, tiszta formájukban is, mindennapos konfliktusainkat idézik. Egy példát csak. Nyilvánvaló: ritka az olyan bokszoló, akinek „eszébe sem jut a győzelem”, csupán a küzdelem tiszta öröméért száll a ringbe. De talán nem kéne, hogy ritka legyen maga az *attitűd*, az alkotó cselekvés reflexeinek ilyenfajta fölfogása. A *Bokszlegenda* c. novella hőse a hitetlenkedőktől körülvéve, magányosan marad. Akár a bűvész, akinek titkot eláruló, kapcsolatteremtő kísérlete a közönséggel a beidegzett szemléletek ostobaságán fut zátonyra. Amikor kiderül, hogy tényleg nincs titka, fölháborodva hagyják magára — egy bűvész „csoda” nélkül csak gazember lehet...

Lázár Ervin mély nosztalgiával fordul a gyermekkor sebzetlen vagy frissen sebzett éveire — és tájai felé is. Innen gyermektörténeteinek meleg lírája, plasztikus természetleírásai. A falusi táj, az erdőszéli kertek, a pusztuló szilfák bánata termé-

szetes egyszerűséget, nyílt gesztusokat kölcsönöz az itt élő embereknek. Korai, fájó konfliktusokat a gyerekeknek. Ennek az érzésnek a szemléletes, rezdülésnyi megjelenítése avatja a kötet tán legjobb írásává a *Veréb a Jézus szívében* c. novellát. A történet a fordulat évében játszódik, s gyermekhőse számára a falusi és városi világ másfajta életrendjének fölismerése jelenti az első kiábrándulást — igaz, ez a szomorú élmény egyben hozzásegíti, hogy megjelje helyét és apró életének igazát a hozzá hasonló, egyszerű sorsúak között. Az író avatott kézzel sorjázza egymás mellé a gyermeklélekből kivetülő emlékmozaikokat, áttetszővé rajzolja az étellel való legelső megütközések szorongó hangulatát.

Biztosan innen ered Lázár Ervin mesélőkedve is. Azután: a népmesék patakforrás tiszta lejtése, logikája alkalmat ad a felnőtt gondok, s nyomukban a figyelmeztető komoly szó tömör hangsúlyozására is. A molnár fia gyönyörű lehetőséget kap az apjától az egyzsák búzával, csak a pontosan kijelölt helyet kell megtalálnia, ahol elvetheti a magokat: „... ha akarod, biztosan megtalálsz — így a molnár —, csak erő kell hozzá és csüggedned nem szabad soha.” Am a fiú hamar csügged, hamar fárad, s mire a célt lelné, már csak a szíve hasad, hogy elszórta jóelőbb szépreménye kincseit (*A molnár fia zsák búzája*).

Lázár Ervin új kötete meggyőzően vall művészetének kiteljesedéséről. Első kötetének (*Csonkacsütörtök*, 1966) stílusbeli modorosságai, formai túlzásai helyén e kötet novellái az írói eszközök hatást, funkciót jól ismerő felhasználásáról, szemléletének elmélyültebbé válásáról tudósítanak. Méltán ideírhatjuk, hogy e novellás kötet jó pár darabjának (*Egy lapát szén Nellikének*, *Ördögűző*, *A kőfalon túl*, *Veréb a Jézus szívében*) modern prózánk legjobb lapjain a helye. (*Szépirodalmi Könyvkiadó* 1969.)

MAJOROS JÓZSEF

EMLÉKIRAT

FODOR JÓZSEF: EMBEREK ÉS ÁLLOMÁSOK, JANKOVICH FERENC: CSEPP A TENGERBEN

A két mű a memoár két fajtáját képviseli: a szubjektív, egyéni tetteket magyarázó naplót, s a szinte történetírói precizséggel készült, inkább a kort bemutatóni szándékozó emlékiratot.

Ez utóbbihoz tartozik Fodor műve, melynek címe is — *Emberek és állomások* — jelzi, hogy itt a „szem-, fül-, észtanú” szól koráról, kortársairól, s csupán apropóként önmagáról.

Túllép ugyan a „hőskorszak” bemutatásán, időben is túlhaladva azt, de célja — „irodalmi emlékeket” írni — még ebben a kötetben is megmarad.

Mi újat hoz emlékiratának első kötetével, az *Emlékek a hőskorszakból*-lál